

Kammarmusik av Fanny Mendelssohn Hensel

– Del I –

**Fanny Mendelssohn-Hensel 1842.
Målning av Moritz David Oppenheim.**

Syskonkärlek – Rivalitet

”Att man varje dag, vid varje steg i livet, blir påmind om sin eländiga kvinnonatur är något som gör mig rasande..”

(Ur Fannys brev till vännen Karl Klingemann)

Fanny Hensel har tills för bara några decennier sedan huvudsakligen varit känd som Felix Mendelssohns begåvade syster, inte som tonsättare. Man vet, att hon komponerade sånger (några publicerades i Felix namn) och korta pianostycken, men

knappast någon har haft en aning om den omfattning och det djup som hennes kompositioner rymmer.

Först under 1980- och 1990-talen sker en förändring i och med att de större kompositionerna börjar upptäckas – stråkkvartetten,

overtyren, flera kantater, pianocykeln Das Jahr samt pianotriön. Idag anser många, att Fanny är en av de mest betydande kvinnliga tonsättarna under 1800-talet, trots att hon

Fortsätter på nästa sida ↓

nästan utan undantag var verksam i privata sammanhang vid de s.k. ”Söndagskonserterna” i det egna hemmet. Några har t.o.m. sagt, att hon i sin instrumentalmusik kunde ha blivit en framstående efterföljare till Beethoven, om hon bara hade haft självförtroende och möjlighet till självförverkligande. Offentligt framträdde Fanny bara i tre välgörenhetskonserter.

Familjeliv och beröm, men...

Man skulle kunna tro, att det var ett idylliskt familjeliv hemma hos familjen Mendelssohn. Föräldrarna månade verkligen om sina barn och satsade allt på att ge dem bästa tänkbara fostran och utbildning. Men skolan var sträng; det krävdes flit, arbete, lydnad och lojalitet. Om det är sant det som sagts, att mamma Lea började undervisa sina barn i pianospel så snart de var stora nog att sitta på pianostolen, så bör Fanny redan vid sex års ålder ha haft ett stort försprång över sin fyra år yngre lillebror. Hon tog på sig rollen som storasyster, ”extramamma” och lärare.

Hon, den lilla virtuosen, var en förebild för Felix och hon visade stolt sin bror vad hon kunde och hur han skulle göra. De förenades i musikaliska lekar, de inspirerade varandra och utvecklade tidigt ett ömsesidigt beroende. Fanny var lycklig över att se den lille pojken växa upp vid sin sida, och att hon kunde dela sin kärlek till musik med honom.

Fanny fick ofta beröm för att hon var lika begåvad som sin bror, men hon lärde sig snart acceptera, om än många gånger motvilligt, att dörrar som öppnades för henne stängdes lika fort. Jämfört med många andra flickor på den här tiden var hon trots allt privilegierad och fick en gedigen grundutbildning i musik. Men även om hon hade varit det enda underbarnet i familjen, så kunde hon som fin borgarflicka ändå inte ägna sig åt en professionell musikerbana. Hon valde i stället att projicera sina drömmar och sitt framtidshopp på sin bror, som fick leva det liv som hon själv inte hade tillgång till.

Visst fanns det en viss rivalitet och konkurrens, men relationen mellan Fanny och Felix var oftast kärleksfull och innerlig. När Felix var på resa skrev Fanny svärmiska brev till honom: *”Ich liebe Dich, ich bete Dich an”* (*Jag älskar dig, jag tillber dig*). T.o.m. under förlovningstiden med Wilhelm Hensel kunde man få intrycket, att det var Felix som var mannen i Fannys liv och inte den blivande maken.

Första större verket

1822 gör Fanny som 17-åring sina första försök att komponera större verk – en pianosonat (som inte fullbordades) och Pianokvartett Ass-dur. Året innan hade 12-årige Felix skrivit sin kvartett i d-moll, som troligen framfördes vid besöket hos Goethe i Weimar samma år. Ville Fanny nu tävla med sin bror genom att beträda hans arena? Själv kommenterade hon aldrig detta, men Felix vägrade för all framtid att delta i någon form av tävling i musik. *”När jag som pojke tvingades att konkurrera med min syster blev mina stycken alltid misslyckade, inte tiondelen så bra som*

Felix Mendelssohn-Bartholdy.
Porträtt av James Warren Child.

jag annars skulle ha kunnat. Jag tror att det är orsaken till att jag sedan känt en sådan antipati mot att tävla i musik och att jag bestämde mig för att aldrig delta i sådant.”

Men denna ”tävling” mellan syskonen tog en ny vändning 1823 och 1825, då Felix svarade med att i rask följd komponera tre nya pianokvartetter i c-moll, f-moll och h-moll. Därmed blev Felix debut som tonsättare uppmärksammas och kvartetterna gavs ut som op. 1, 2 och 3, medan Fannys första kammarmusikverk snart glömdes bort.

Det finns vissa likheter mellan Fannys och Felix första pianokvartett, särskilt i de långsamma satserna, som har en dramatisk, kontrasterande mellandel i moll. I övrigt är kvartetterna påfallande olika. Felix behandlar instrumenten som en homogen ensemble medan Fannys kvartett mer har karaktär av en pianokonsert med ackompanjemang av stråkar.

Fanny hade tydliga svårigheter med kvartetten och hon arbetade länge med den. De två första satserna påbörjades i maj 1822 och hela verket var klart i slutet av november.

Det uruppfördes 166 år senare, den 6 mars

1988 i Gasteig i München, och gavs ut ett år senare på Furore Edition.

I maj 1823 skrev Fanny Adagio E-dur för violin och piano, sannolikt avsett att framföras vid någon av ”Söndagskonserterna”. Det är ett charmigt litet stycke där de båda instrumenten för en melodios och stillsam dialog med varandra. Fanny spelade troligen detta stycke tillsammans med Felix fiollärare Eduard Rietz. Det gavs ut samma år och på samma förlag som pianokvartetten. Det skulle sedan dröja till 1829 tills Fanny skrev sitt nästa kammarmusikverk.

SOLVEIG WIKMAN

Fortsättning följer...